

# LÕPETUSEKS



H ääletu ja tuuletu talveöö. Metsaalune kuu kooljavalgusest võõrdiline ja ülal tähetäppidest kirju taevas, tume ja põhjatu kui kaev. Ja äkki aeglane, veniv ulg. Sellesse on nagu vedrusse kokku surutud kurbus, ähvardus, igatsus. Ennekõike igatsus, üdini läbitungiv igatsus. Seal hüüab emahunt. Taamalt vastab isahunt. See on sajanõude duett. On jahe. On õudne.

Kas saab seda unustada?

S üdapäeva päikeseleitsak. Oti nõnda kuum, et lehed langesid longu, linnud pugesid peitu, parmud ei viitsinud lennata ja lehmad lõõtsutasid kuuskede varjus. Haudus, haudus, kuni upitas metsa tagant üles tumeda pilverünka, mis ähvardavalt porisesedes-torisedes kiiresti edasi nihkus. Imekiiresti jõudis ta kohale, paar tuuleilli tuiskas puid looka painutades üle, ja juba löid veepiisad, jämedad nagu maasikad, maapinna suitsema. Tume kõmin muutus raksuvaiks kõrgatusteks, pimenenud ilma valgustasid välkude siksakid — kõigi loodusjõudude sümfoonia. Ja selle all kaheksa-aastane karjapoiss lagedal raiesmikul kõssutamas. Viskasin käest poolelipunatud korvi, sest selle peegeldusid välkude lahvatused, kiskusin kuue üle pea ja pillusin selle ääre alt nagu kilpkonn välja. Taevast sõõstis maa poole, otse minu poole lai ja sirge valgusenool, peaaegu samal hetkel löi raksuv kõrgatus kõrvad lukku ja raiesmiku keskel uhkelt tuult trotsiv sihvakas seemnemänd astus oma jalalt sammu võrra kõrvale, kõikus nagu tuge otsides ja langes siis aeglaselt küütsi.

Kas saab seda unustada?

Ü snä mu jalge ees alab tume loomakogu end rohu seest püsti. Tal edeneb ettevõimline üsnä vaevaliselt — nopsatab taagasi, unib jälle, kõigub-trüüb. kuid iäab siis oma neljale haralioletud kenile seisma. Ehaproportsionaalne ja naliakas on ta, jalad liiga pikad, pea, eriti aga kõngus nina, liiga suur. Tasakaalu kätte saanud, hakkab ta minu poole tulema. Kohades, taarudes, kuid on märgata, kuipalju kindlam on juba isa iärgmine samm, mis ta astub. Tuigerdab niivõisi minu juurde, puudutab oma jala ja niiske ninaga mu kätt. Ei oska talle midagi muud nakkuda kui sõrme. Ta võtab selle pehme mokaade vahela ja luutsib. Just niisamuti luutsid isakõrve lehmavaskad, kui neid ämbrist looma ahvattlesime.

Kas saab seda unustada?

Kas saab unustada metskitse hüpet? Ei! Metskitse lendu üle kõrge aia? Liblika tiibade värvimustrit? Kastest hülgavat ämblikuvörku fõusva näikese kiirtes? Härmatise väget pitsivahtu täis kasekrooni talvetaeva sügavsinisel foonil? Esimese kevadpääsukese lennukaarti maiakatusse kohalt?

Räägime palju looduse hoidmisest ja kaitsmisest. Kuid enamasti utilitaarse kaalutlusega, mis see meile annab? Puhast vett peame hoidma, et meil oleks, millega keelt kasta. Metsi peame kasvatama, et inimesele niisaks värskest õhku, mida hingata. Tasandame karjäärid ja istutame nalle puud, et maapind muutuks jälle tulutoovaks. Kõiki sõid ei tohi ära kuivatada, sest kuhu formaksime siis jõhvikate. Pussaid mere-, järve- ja jõelärsed paitu ei tohi risustada, sest me ehitame siia puhkepaaleid ja kivi-saunad.

Deebet-kreedit, kulu-tulu, rentaahtlus ja kasum.

Kipume unustama looduse emotsionaalset mõju aiahindame looduse osa ja tähtsust inimese hingemaailma, tema isiksuse kujunemisel.

Meie esivanemad elasid rohkem looduse sees, nad tunnetasid end osana loodusest. Nende elamused, kuutlused, fantaasia olid loodusega seotud. Kui ammendamatuks allikaks oli loodus rahvaloomingule, sellest luteritavad rahvaluule, nallandid, kõnekäänd, vanasõnad, mõtstatused, muinasjutud. Tähelepanelikust, hellitavast suhtumisest loodusesse näitavad kas või nimedki, mida rahvas jagas: nurmenukk, kuldkiis, kullerkupp, ussi-keel, õõhik, kuldnokk, Munamäsi, keravälv, taevasokk, siidisaba. «Üks kask meil kasvab õues...» helid sooiendasid esilaste, aga ka praeguse vanema generatsiooni lapsepõlvapäevi. Milline moodne nooruis võiks selle lihtsa meloodia mõju ja võiteldada?

Looduse emotsionaalne ja vilistav mõju kirjanikele, kunstnikele, helliloojale oli ja on suur. Praegu meenutame seda eriti seoses A. H. Tammsaarega. Tema «Tõe ja õiguse» Vargamäe, soosild ja piirikraavid tõrjuvad kõrvale reaalsuse. Ja kui palju vaesem, tihti võimatugi oleks tänapäeva kirjanike looming, kui selles loodus ja tema kaudne võt otsene mõju maha kriinsutada. Et see nii on, sellest jutustasid tänasega lõpetatavas kirjutisteseerias mõned neist kirjanikest, kelle elukäik ja isiksuseks kujunemine Virumaaga seotud olid või on.

Osvald TOOMING